

Atajanov Ibrahim Davronovich
Kalandarov Ergash Kadirovich
Kenjayev Ogabek Faxraddinovich
Jumaniyazov Mansur Vyacheslavovich
Otepova Gulnora Sarsenboyevna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘quvchilarning kasb tanlash jarayonida duch keladigan asosiy muammolari, ularning kelib chiqish sabablari va ushbu muammolarni bartaraf etish yo‘llari yoritiladi. Ayniqsa, zamonaviy jamiyatda kasb tanlashning murakkablashib borayotgani, mehnat bozoridagi o‘zgarishlar, ota-ona va ijtimoiy muhit ta’siri, shuningdek, o‘quvchilarning shaxsiy qiziqishlari va qobiliyatlarini to‘g‘ri aniqlashdagi qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Maqolada kasbga yo‘naltirish jarayonini samarali tashkil etish, o‘quvchilarga to‘g‘ri maslahat berish va ularning ongli tanlov qilishga yordam beruvchi pedagogik hamda psixologik yondashuvlar taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *kasb tanlash, o‘quvchilar, kasbiy yo‘naltirish, motivatsiya, mehnat bozori, qiziqish, qobiliyat, ota-ona ta’siri, pedagogik yondashuv, muammo*

Bugungi globallashtirish davrida o‘quvchilarning kasb tanlashi nafaqat shaxsiy hayot, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir inson o‘z kasbini to‘g‘ri tanlasa, u nafaqat o‘z hayotidan mamnun bo‘ladi, balki jamiyat rivojiga ham munosib hissa qo‘shadi. Ammo amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab o‘quvchilar kasb tanlash jarayonida turli muammolarga duch kelmoqda. Ushbu muammolar esa ko‘pincha noto‘g‘ri tanlovga, kasbdan qoniqmaslikka va hatto kelajakdagi faoliyatda muvaffaqiyatsizlikka olib keladi.

O‘quvchilarning kasb tanlashdagi eng asosiy muammolaridan biri bu kasblar haqida yetarli ma’lumotga ega emasligidir. Ko‘pchilik yoshlar kasbni tanlashda faqatgina uning tashqi ko‘rinishiga yoki jamiyatdagi obro‘sigacha qarab qaror qabul qiladi. Masalan, ayrim o‘quvchilar yuqori daromadli yoki “prestijli” deb hisoblangan kasblarga qiziqadi, biroq bu kasbning ichki talablarini, mas’uliyatini va qiyinchiliklarini yetarlicha anglab yetmaydi. Natijada esa ular tanlagan kasb o‘z qiziqishlari va qobiliyatlariga mos kelmasligi mumkin.

Yana bir muhim muammo bu o‘quvchilarning o‘z qiziqish va qobiliyatlarini to‘g‘ri baholay olmasligidir. Har bir insonning o‘ziga xos iste’dodi va imkoniyatlari mavjud. Biroq ko‘plab o‘quvchilar o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniq bilmaydi. Bu esa kasb tanlashda chalkashliklarga olib keladi. Ba’zan o‘quvchilar boshqalarga taqlid qilib yoki do‘stlarining tanloviga ergashib kasb tanlaydi. Bu holat esa kelajakda o‘z ishidan qoniqmaslik hissini keltirib chiqaradi.

Kasb tanlash jarayonida ota-onaning ta’siri ham katta ahamiyatga ega. Ba’zi ota-onalar farzandining qiziqishi va qobiliyatidan qat’i nazar, o‘z istaklarini ustun qo‘yadi. Ular farzandining shifokor, huquqshunos yoki boshqa “nufuzli” kasb egasi bo‘lishini xohlaydi. Natijada esa o‘quvchi o‘z xohishiga zid ravishda kasb tanlashga majbur bo‘ladi. Bu esa

uning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muammolar keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli ota-onalar farzandining qiziqishlarini inobatga olishi va uni qo'llab-quvvatlashi muhimdir.

Zamonaviy mehnat bozorining tez o'zgarib borayotgani ham o'quvchilar uchun muammo tug'diradi. Bugungi kunda ayrim kasblar yo'qolib borayotgan bo'lsa, yangi kasblar paydo bo'lmoqda. Bu esa o'quvchilardan doimiy ravishda yangiliklardan xabardor bo'lib borishni talab qiladi. Afsuski, barcha o'quvchilar ham mehnat bozori talablari haqida yetarli ma'lumotga ega emas. Natijada ular kelajakda talab kam bo'lgan kasblarni tanlab qo'yishi mumkin.

Kasbga yo'naltirish tizimining yetarlicha rivojlanmaganligi ham muhim muammolardan biridir. Ba'zi maktablarda kasbga yo'naltirish ishlari yuzaki tashkil etiladi yoki umuman e'tibordan chetda qoladi. O'quvchilarga kasblar haqida chuqur va tizimli ma'lumot berilmaydi. Shu sababli ular mustaqil ravishda to'g'ri qaror qabul qilishda qiynaladi. Aslida esa maktablarda kasbga yo'naltirish ishlari muntazam va tizimli olib borilishi zarur.

O'quvchilarning kasb tanlashdagi muammolaridan yana biri bu motivatsiyaning yetishmasligidir. Ba'zi yoshlar kelajak haqida aniq maqsad qo'ymaydi, ular uchun kasb tanlash muhim masala sifatida ko'rilmaydi. Bunday holatda o'quvchi befarq bo'lib qoladi va tanlovni tasodifiy amalga oshiradi. Bu esa uning hayotida salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining ta'siri ham o'quvchilarning kasb tanlashiga o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Ba'zan yoshlar blogerlik, mashhurlik yoki tez boyish kabi g'oyalarga berilib ketadi. Bu esa ularni an'anaviy va zarur kasblardan uzoqlashtirishi mumkin. Natijada ular real hayot talablarini e'tibordan chetda qoldiradi.

Mazkur muammolarni hal etish uchun bir qator choralarni amalga oshirish zarur. Avvalo, o'quvchilarga kasblar haqida keng va haqqoniy ma'lumot berish kerak. Bunda turli seminarlar, uchrashuvlar, ekskursiyalar tashkil etish samarali hisoblanadi. O'quvchilar real mutaxassislar bilan muloqot qilish orqali kasb haqida aniq tasavvurga ega bo'ladi.

Ikkinchidan, o'quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlashga alohida e'tibor qaratish lozim. Bunda psixologik testlar, suhbatlar va kuzatishlar yordamida har bir o'quvchining individual xususiyatlari o'rganiladi. Shu asosda ularga mos kasblar tavsiya etiladi.

Uchinchidan, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ota-onalarga farzandining kelajagi haqida to'g'ri qaror qabul qilishda yordam berish, ularni kasb tanlash jarayoniga ongli yondashishga o'rgatish muhimdir.

Shuningdek, maktablarda kasbga yo'naltirish ishlarini tizimli ravishda yo'lga qo'yish lozim. Maxsus dasturlar, to'garaklar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning kasbga bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning kasb tanlashdagi muammolari ko'p qirrali va dolzarb masala hisoblanadi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchi, ota-ona va jamiyat birgalikda harakat qilishi zarur. Faqat shundagina yoshlar o'z qiziqish va imkoniyatlariga mos kasbni tanlab, kelajakda muvaffaqiyatga erishishi mumkin